

Dagbogsblade

*Afskrift af Kristian Krogs håndskrevne notater. (21.10.1860 - 18.05.1945)
Far til vores farmor/mormor - Marie Krog - gift Aage. (8.3.1884 - 19.8.1972)*

Efter opfordring fra børnene vil jeg forsøge at nedskrive nogle erindringer fra mit liv. Barndomshjemmet var i Idestrup, hvor jeg var den yngste af en børneflokk på ni, hvoraf dog de fire døde som børn. Faders navn var Peder Madsen (Krog). Han var født i Tingsted by den 15. april 1819 som søn af gdr. Mads Larsen Smed og hustru Bodil Pedersdatter. Hun var datter af gmd. Peder Hansen Drage i Bruntofte og Mads Larsen var søn af Lars Madsen smed, som var en af de fem gdr. der var valgt til at lede og bestyre Vestenborg gods, da bønderne i året 1790 eller 91 købte Vestenborg og deres gårde samt skove, kirker og tidender, men da bønderne ikke formåede at skaffe den fornødne købesum 140.000 rigsdaler, gik staten ind i handlen i bøndernes sted.

De fem mand der var valgt var:

Ole Nielsen	Nr. Ørslev
Rasmus Hansen	Oustrup
Hans Rasmussen	Ønslev
Rasmus Hansen	Sørup
Lars Madsen Smed	Tingsted

Købet gjaldt:

Vestenborg hovedgård	Nr. Ørslev	Lidstrup
Tingsted	Tåderup	Sørup
Eskildstrup	Oustrup	Stødstrup
Ønslev byer	Haneman	Oustrup skove og kirker
Konge og kirketiende.		

Bønderne blev altså igen fæstere, nu under staten som de havde det før 1766.

Nu i denne periode blev gårdene udskiftede og den 2. februar 1807 blev alle skøderne på gårdene udstedte til dem der havde dem i fæste, og gårde og huse blev igen ejendom, men staten beholdt skovene, hvorfor gårdenes antal i Oustrup blev nedsat fra 11 til 8 og staten betalte småredsel af 3 gårde lige til tiendeloven trådte i kraft for Ønslev Eskildstrup kommunes vedkommende omkring 1916. Den 2. februar 1907 blev hundredårsdagen fejret ved en større festlighed på Eskildstrup hotel.

Fader (Peder Madsen (Krog)) blev i 1841 gift med en ung enke i Idestrup og blev som sådan gdr. i Idestrup, idet hun var ejer af Kroggården og det er derfra navnet Krog stammer. Hun døde imidlertid et årstid efter brylluppet (vistnok i barselsseng).

Fader blev da i forsommeren 1843 gift med moder (Marie Kirstine Pedersdatter, født 26. april 1816). Hun var datter af gdr. Peder Hansen Krog i Kraghave og hustru Malene (efternavnet kender jeg ikke).

Mormoder blev meget gammel, hun døde i efteråret 1880 - 93 år gammel. Hun boede dengang hos sin dattersøn gdr. Rasmus Hemmingsen i Marrebæk. Hun havde da været enke siden i efteråret 1863. Faders forældre er begge døde før jeg blev født. Fader blev ingen gammel mand, idet han døde den 25. april 1878 kun 59 år gammel. Moder døde i juli måned 1903, hun blev altså 85 år gammel.

Mit barndomshjem i Idestrup, hvor vi søskende, 4 sønner og 1 datter voksede op var så langt som jeg husker tilbage, i økonomisk henseende meget velstillet, men også i andre henseende var det et godt hjem, hvor vi børn blev holdt til, hvad godt og sandt var. Vi ikke alene lærte at arbejde, men vi lærte også at kende arbejdets velsignelse og glæde.

- A. Min ældste broder Frederik blev i efteråret 1867 gift med min gudmoder, gdr. Hans Larsens datter Hanne og blev gdr. i Idestrup. Gården lå nabo til skolen lige overfor mit barndomshjem og er senere brændt og på brandtomten er nu opført en del villaer.
- B. Ludvig blev i efteråret 1873 gift med gdr. Rasmus Hovdrenks datter, Ellen og de fik hendes fødegård Dalsborggård i sdr. Tåstrup.
- C. Min søster Karen blev i foråret 1881 gift med Hans Pedersen og der blev købt en mindre gård til dem i Barup by i Lillebrænde sogn.
- D. Peder blev den 27. april 1882 gift Dorthea Hansen Steffensen fra Højet og de overtog så gården i Idestrup og moder boede så hos dem til sin død.

I efteråret 1880 var jeg blevet forlovet gdr. Jens Hansen Kudsk's datter Karen Margrethe, som var født den 5. oktober 1862 og da hendes hjem var i Tjæreby, kom vi til at gå i skole sammen en del år i Idestrup, så vi har kendt hverandre fra vor tidligste barndom af.

Hendes far var født på Chr. Larsens gård i Idestrup og hans fader havde været kusk hos præsten i Idestrup, som var så velhavende at han undertiden tillod sig at køre med 4 heste for vognen og det var derfra at navnet Kusk stammede.

Margrethes fader var først gift med en gårdmandsdatter fra Sdr. Ørslev. Hendes pigenavn var Margrethe Jensen og i 1844 fik de en gård i Tjæreby, som hørte under Ourupgårds gods, i fæste. Gårdens bygninger var i høj grad dårlige og forfaldne, så når det var stormvejr, blev de stivet af med støtter. Gårdens areal var 37 ½ td. Id. hjemme ved gården og 8 td. Id. af Stouby Øpart i nærheden af det nuværende Marienlyst Østersø badested.

I 1840 var Ourupgårds gods købt af den unge Edvard Tesdorf, som var søn af en af Hamborgs største og betydeligste købmænd. Tesdorf tog med stor energi fat på at ophjælpe landbruget såvel på egne gårde som på bøndergårdene, og når landbruget på Falster i sidste halvdel af det nittende århundrede kom til at indtage den høje standard, som det i virkeligheden gjorde, så er der absolut ingen, som har så stor fortjeneste deraf som han, idet han på landbrugets forskellige områder var forgangsmand på sine egne gårde og han ansporede sine fæstebønder og hvor han ellers kunne have indflydelse, til at med såvel ved merling, dræning, et forbedret sædskifte og et i høj grad forbedret husdyrhold og de af hans fæstebønder, der ville bygge deres gamle og dårlige gårde om, fik gratis udleveret egetræ og mursten og undertiden en sum penge til at købe tømmer til bjælker og spær for.

Svigerfader fortalte således, at da han fæstede gården, blev der lovet ham 200 Rigsdaler til at købe tømmer for, som han også fik, så det blev jo ikke så dyrt at bygge en gård. Egetræ og mursten fik han for at hente det, og de 200 Rigsdaler takte jo langt til at købe tømmer for og arbejdslønnen var heller ikke afskrækkende, thi dels var familien behjælpelig med bygningsarbejdet og en murersvend fik 1 Mark (33 øre) og en tømmersvend fik 1 ½ Mark pr. dag og karlene besørgede håndlanger arbejdet, men der var jo heller ingen penge imellem folk. I 1874 solgte så Tesdorpf bøndergodset på Ourupgård og Gedsergård, som han senere havde købt til selvejendom. Han tilbageholdt en tiendedel af bønderhartkornet til nedlæggelse, og det nuværende "Brændte Ege" er oprettet af en lille gård på cirka 120 td. Id. (Nøjsomhed, der var den eneste af gårdene på Falster og Lolland, der var forpagtet ud) og så tre gårde fra Sdr. Vedby. Senere har sønnen Fr. Tesdorpf købt Idestrup gårdes skovparter, cirka 170 td. Id. og lagt under samme gård. Tesdorpf solgte gårdene til en rimelig pris, hvor penge udbetalingen i nogen grad stod i forhold til, hvor mange år vedkommende havde haft gårdene i fæste. For gården i Tjæreby betales en pengesum af 10.250 kr. + en årlig bygafgift af 24 td. efter kapitelstakst, og denne afgift skulle afløses efter 20 årsforløb, 15. februar 1894.

På gårdene hvilede yderligere kongetiende til Ourupgårds gods og kirketiende til Nykøbing hospital. Til Ourupgårds gods hørte de fleste gårde og huse i Sdr. Vedby, Systofte, Hullebæk,

Bjørup, Sdr. Alslev, Elkenøre, Hillestrup og Tjæreby. Til Gedsergårds gods hørte byerne Fiskebæk, Bruserup og Stavreby og af kirker Gedesby, Skelby, Væggerløse, Systofte og Sdr. Alslev. Tesdorpf's kirker var altid velholdte, hvad man desværre dengang ikke altid kunne sige om dem som ejes af sogneboerne.

Som afslutning på Eward Tesdorpf's landøkonomiske virksomhed må man vel nok nævne andels sukkerfabrikken ved Nykøbing. Den havde mange fødselsveer og måske endnu flere børnesygdomme, idet prisen på sukker faldt da fabrikken kom i gang i efteråret 1885 og dyrkning af sukkerroer blev for mange i flere år en skuffelse og da måtte andelshaverne være taknemlige for at der i spidsen af foretagendet stod en mand med Eward Tesdorpf's økonomiske styrke og grundmurede hæderlighed, der i virkeligheden dengang satte en stor del af sin økonomiske stilling og anseelse som førende landmand ind på at føre sagen igennem.

Andelstanken var jo dengang ny og uprøvet og kapitalen gjorde, hvad den kunne for at forhindre fabrikkens anlæggelse, idet den begyndte at anlægge en sukkerfabrik norden for Nykøbing, men efter at have afgravet en stor plads og anskaffet en masse mursten og tegnet en del areal til en højere roepris end der kunne betales efter den daværende sukkerpris, måtte sagen opgives af mangel på kapital. Så De Danske Sukkerfabrikker tabte uden al tvivl en ret betydelig kapital på forsøget og tilmed fandt Tesdorpf ikke den foeståelse hos de falstringske landmænd - hverken store eller små - som sagen fortjente.

Når jeg nu 50 år efter kaster blikket tilbage og spørger: Tog Tesdorpf fejl dengang? Idet han ikke ville overlade til børskapitalen at anlægge og drive fabrikken, idet han stadig hævdede, at landbruget skulle have det fulde udbytte af sukkerroevælden, så må jeg, der har været med i bevægelsen fra for ud og andelshaver, og roedyrkere fra fabrikken begyndte og til jeg 50 år efter solgte min gård i Oustrup, svare et absolut "Nej". Og til trods for at landmændene svigtede ham og årene var dårlige, holdt han fast på, at fabrikken skulle økonomisk konsolideres ved årlige henlæggelser. Og det blev den.

Den gård i Tjæreby som min svigerfader fik i fæste og senere købte til ren ejendom, drev han frem, så den efter den tids landbrug i enhver henseende var en mønstergård, hvor der herskede en gennemført orden og akkuratse. Svigerfader var - så vel som min egen fader - en meget agtet og anset mand, der på deres egn indtog leddene og førende stillinger i sognet. Svigerfader var således - vistnok flere gange - folketingsmand R. Clausens ordførende stiller ved folketingsvalgene.

I svigerfaders første ægteskab var tre børn:

- A. Margrethe, der var gift med Niels Christian Madsen. De fik en gård i Tjæreby i fæste, som de så købte til ejendom da fæstegårdene blev solgt. Nogle år senere byttede de gården med Sdr. Kirkeby mølle og bageri, hvortil der hørte en ret betydelig jordlod. Denne ejendom byttede de efter nogle års forløb med en gård i Ravnse, som de så afstod til deres eneste datter Karoline, da hun blev gift med Morten Hansen.
- B. Den eneste søn i ægteskabet var Hans Peder Jensen, der i 1873 blev gift med Margrethe Hansen Steffensen Fra Højjet (en søster til min broder Peders hustru). De overtog hendes bedstefaders gård i Alstrup og gav den navnet Steffensminde. Ret hurtigt efter købte de en parcel til, så gården areal blev cirka 90 td. Id. foruden en skovspurv i Alstrup skov og en græs part i Vålse vig. Samtidig begyndte de at købe mælk fra de omliggende gårde, så de fik efter den tids forhold et ret betydeligt fællesmejeri. I sommeren 1881 kom min kæreste derned for at lære mejeri og da hun 1. november tog hjem, var hun ikke rask og det udviklede sig til tyfus og hun blev meget syg, så hun en otte dages tid lå med en meget høj feber og svævede i mellem liv og død og da krisen i hendes sygdom var over, kom hendes broder og svigerinde kørende derud for at se til hende og da de tog afsked, kyssede svigerinden hende på panden og resultatet blev at hun kort efter blev angrebet af den samme sygdom og døde i januar 1882. I deres ægteskab var kun en datter Marie, som

forblev ugift. I august måned 1883 blev svoger så gift med en søster (Mine) til sin afdøde hustru. Midt i 1890 købte svoger Dalbygård, samtidig med nedlagde han mejeriet på Steffensminde. Dalbygård havde han imidlertid kun et godt årstid, så solgte han den til godsejer Thorsen, Vestenborg. Handlen var vistnok meget fordelagtig, thi han havde haft to års høst, men kun et års udgift af gården. Da han solgte Dalbygård, købte han Sandevedgård, der ligger i nærheden af Steffensminde. Sommeren 1900 drog der flere slemme tordenvejr hen over Falster og med det ene fulgte et usædvanligt haglvejr og flere gårde brændte. Blandt andet så brændte der to nabogårde til Steffensminde og her købte svoger cirka 40 td. ld. af den ene, så nu blev Steffensminde en gård på cirka 130 td. ld. ager og Sundeved var 170 td. ld., så nu var han jo stor jordegodsejer, og kunne det siges om hans fader, at han på landbrugets område var en foregangsmand, så kunne det nok i endnu højere grad siges om svoger. Han fik drevet disse to gårde - særligt Steffensminde - frem til en særlig stor ydeevne, men hans dygtighed som landmand og administrator tog ham ikke fangen, så han ikke havde interesse for andet end ejet. Han var en af de nobleste og fineste karakterer, som jeg har kendt og mange er de der har nydt godt af hans hjælpsomhed. Han havde ved det store krav han stillede til sin egen arbejdsevne pådraget sig en hofteskade, der næsten gjorde det ene ben stift og i 1917 lod han sig indlægge på en klinik i København for at underkaste sig en operation i hofteleddet, men det endte med døden.

I hans sidste ægteskab var der to døtre:

- A. Karen, der er gift med Viktor Larsen, og de fik Steffensminde.
 - B. Ellen er gift med Oscar Rasmussen og de fik Sundevedgård.
- C. Den yngste datter i svigerfaders første ægteskab hed Johanne og var gift med gdr. Niels Jensen i Halsted, hvor pastor Assenfeldt Hansen var kapellan og ved hans forkyndelse blev de førte til at give herren deres hjerter. De overtog gården i 1881 og kort derefter indtrådte landbrugskrisen, som blev dem for stærk, så de sidst i 1890 trods megen hjælp måtte sælge gården. Johanne døde kort tid efter, hvorimod Niels Jensen først døde i 1929. I ægteskabet var to børn:
- a. Ellen, som i flere år var forskolelærerinde i Horreby skole, døde i 1934 og hun og hendes forældre ligger begravne på Gundslev kirkegård.
 - b. Sønnen Jens Sigurd rejste som ung maskinist til Amerika nogle år efter moderens død og han har stiftet hjem derovre.

I 1859 døde svigerfaders hustru (vistnok af brystsyge) og i 1860 blev han gift med Rejnholdine Juliane Kirstine Hansen, der var født den 16. juni 1830 og datter af slagtermester Niels Hansen, Stouby og jordemoder Karen nilsdatter. Nils Hansen og hustru tjente flere år hos daværende stiftamtmand kammerherre Jessen i Nykøbing, han som kusk og hun vistnok som kammerjomfru. Der er flere karakteriske historier, som betegner den tid, her skal blot meddeles nogle få:

1. Kammerherre Jessen lå syg og Niels Hansen blev da af kammerherreinden igennem stuepigen beordrede til at hente mælk på Gammel Kirstineberg, men han svarede stuepigen og bad hende at sige til kammerherreinden, at han var kammerherre Jessens kusk og ikke kammerherreindens mælkedrager. Kammerherreinden blev jo vred og hun går med det samme ind til sin syge mand og siger; *Lille Jessen, kan du tænke dig, hvad Niels kusk har svaret mig* og derpå fortalte hun historien og så føjer hun til: *Kan du dog ikke tænke dig en måde at straffe ham på.* Så siger Jessen; *Ja, jeg kunne jo lade ham få den røde trøje på* (blive soldat), og hun siger da: *Vil du kære Jessen give mig din hånd derpå.* Alt dette hørte tjeneren, der var inde i soveværelset og da han kommer ud, fortalte han samtalen til Niels Hansen, som jo nok kunne indse at nægtelsen af denne mælketur ville få ret ubehagelige følger. Der går imidlertid en tid og han hører ikke noget om den lovet røde

trøje, så han begyndte at trøster sig med, at hele denne kedelige sag var skrevet i glemmebogen.

Hans kæreste var i mellemtiden blevet antaget til uddannelse på jordmoderskolen i København og samtidig havde kammerherren byttet sin lukkede vogn med en ny vogn, som skulle afhentes i København og det blev så ordnet således, at han skulle køre for sin kæreste til København og så få vognene byttede.

Såvel kammerherren og kammerherreinden stod på trappen og tog afsked med dem og ønskede dem en god rejse. Niels Hansen havde jo ordre på hvilken gæstgivergård han skulle tage ind på og hans kæreste skulle jo møde på jordmoderskolen, så langt var alting godt; men næste morgen mødte der en underofficer på gæstgivergården og spurgte om her fandtes en Niels Hansen Kusk fra Falster og Niels Hansen svarede straks: Her. Han troede, at det var besked om den nye vogn. Underofficeren meddelte ham imidlertid, at han skulle møde på eksercerskolen næste morgen kl. 8. Kammerherren havde sørget for, at der var en anden til at køre vognen hjem.

Da Niels Hansen så havde været der i 6 uger, blev han hjemsendt og han måtte da op og takke for nådig straf. Og kammerherren sagde da til ham: *Der kan du se Niels Kusk, jeg var mand for at bringe dig derind, men jeg var også mand for at skaffe dig hjem igen.*

2. En anden gang, da kammerherreinden var i selskab i Nykøbing by, skulle Niels Hansen hente hende hjem hjem om natten og der fik hun at se i lysskæret inde fra forstuen, at han havde holdt sine tøfler på. Hun sendte da bud ud, at kammerherreinden kørte ikke med en tøffelkusk, hvorfor han allernådigst måtte køre hjem igen og tage støvler på og så komme igen.
3. Den gang måtte der betales told af de forskellige varer, som førtes fra landet ind i købstaden, men Niels Hansen førte forskellige fødevarer ind og når toldbetjentene så at det var kammerherrens kusk, lukkede de øjnene for det og der blev ingen told betalt. Diktaturet herskede fra oven og nedad og bestikkelse og kæltringestreger var ikke ukendte. Der kunne vist fortælles mange historier om, at når en bonde ville opnå en eller anden begunstiggelse hos kammerherren, så solgte han kammerherren en eller anden ting - særlig havre - til en latterlig lille pris, han måtte blot ikke prøve på at ville forære ham noget.

Da jordmoderskolen var vel overstået, blev de unge gift (indsat af BS: morforældre til Kristian Krogs kone) og de fik jordemoder embedet i Stouby, der omfatter Væggerløse og den største del af Idestrup sogn og da mit hjem var i Idestrup, blev det altså hende, der kom til at tage imod alle os søskende.

I deres ægteskab var kun en datter, der som foran meddelt i 1860 blev gift med Jens Hansen Kudsk. Hun blev en god stifmoder for børnene fra det første ægteskab og i deres eget ægteskab var der kun en datter, Karen Margrethe Jensen, som senere blev min hustru.

Hun voksede op i et godt hjem, som også nu - økonomisk set - var blevet velstillet. Lærte vi arbejdsomhed i mit barndomshjem, så var det da ingenlunde mindre i hendes barndomshjem i Tjæreby. Der var vist nok ikke det pigearbejde på en bondegård - hverken ude eller inde, som hun og hendes søstre ikke måtte deltage i. Da gården ikke var større, så måtte pigerne foruden at malke køerne også for en stor del deltage i køernes fodring, ligesom man kærnedede sit smør, bagte sit brød og bryggede sit øl selv.

Når jeg nu i en stille stund forsøger at lade tiden fra 1870 og indtil 1938 passere forbi min sjæls øjne, så må jeg erkende, at forandringen og fremskridtene er store og mangeartede. Forskellen på jordens ydeevne dengang og nu tåler jo dårlig nok nogen sammenligning, men mon man alligevel tager meget fejl, når man siger, at den tid med alt sit hårde arbejde med merling, vandafledning ved dræning og jordens renholdelse er en væsentlig del af grundlaget for de fremskridt, de senere

tider har nået. Prøver men at sammenligne en bondegårds avls redskaber fra den tid og nu, så vil man finde, at inventar kontoen er svulmet op i en forbavsende grad og repræsenterer en meget betydelig del af en ejendoms værdi og det samme kan man vel med god grund sige om gårdens avlsbygninger og kreaturbesætninger. Den del af besætningen som der efter mit skøn er gået mindst frem i ydeevne er hestene og de var vel også nok også den part af husdyrene, der blev ofret mest på af omhu for ikke at sige kærlighed.

De kgl. ordeners historiografs

Efter De kgl. ordenes historiografs anmodning fremsender jeg hermed min levnedbeskrivelse.

Mit barndomshjem var et velsitueret gårdmandshjem i Idestrup på Falster, hvor jeg fødtes den 21 oktober 1860 som yngste barn af en flok på ni. Vi børn, hvoraf de fire døde som små, voksede op i et velsignet og godt hjem, hvor vore forældre efter bedste evne søgte at værne os imod alt, hvad der var dårligt og særligt lærte vi at kende arbejdes velsignelse og glæde og at være sand i hele vor færd. Fader brugte det udtryk: "Lad mig se børn at I altid følger sandheden, selv om den skal frem imellem sidebenene". Og så føjede han undertiden til: I kan tilmed være vis på, at den første lussing er ikke nær så slem at stå for som den sidste og havde han lovet os børn noget, hvad enten det var godt eller ondt, så kunne vi være vis på, at det blev holdt.

Fra mit sjette år kom jeg i landsbyskole hos lærer Betz - en efter sin tid meget dygtig lærer og da skolen lå i nærheden af mit hjem, så tilbragte jeg i de sidste skoleår den største del af tiden i skolen. Efter konfirmationen måtte jeg - som gårdmandsbørn i almindelighed - deltage i hjemmets arbejde og her blev vi børn ingenlunde skånet, men vi måtte fuldt ud klare vor plads, da det var faders opfattelse, at den bedste måde at lære at lede et arbejde på, var selv at lære arbejdet at kende fra grunden af. Han brugte ofte det udtryk: "I skal lære at bestille noget, kommer den tid, da I ikke behøver at gå foran i arbejdet, det kan I lære jer selv".

Som ung - kun 16 år gammel - kom jeg på Tune landbrugsskole. Når jeg kom der i så ung en alder, var det på grund af faders tiltagende svagelige helbred. Ansøgningen var gjort for en ældre broder, som så for bedriftens skyld måtte blive hjemme. Her på skolen lærte jeg for første gang at skønne på, at jeg i skolen derhjemme havde haft en meget dygtig lærer. Jeg var den yngste af alle eleverne, og vistnok også den der boglig set, havde haft den mindste uddannelse. Disse ni måneders skoleundervisning fik alligevel en grundlæggende betydning for mig som landmand, da jeg senere fik min egen bedrift at lede. I april måned 1878 døde så fader 59 år gammel og moder drev så med hjælp af os hjemmeværende børn (en ældre broder og søster og mig) gården videre, indtil min broder i 1882 overtog den. Efter den tid var jeg så ½ hos min tilkommende svoger proprietær Jensen Steffensminde for at sætte mig ind i mejeribrug.

Den 18. maj 1883 holdt så min nuværende hustru, Karen Margrethe Jensen og jeg bryllup og umiddelbart derefter overtog vi hendes forældres gård i Tjæreby i Idestrup sogn. Hendes forældre boede hos os til deres død og de var i mange henseender os en stor hjælp. Gården i Tjæreby var mindre, men i så god en drift, at jeg fandt, at her var ikke noget for en ung, virkelysten mand at prøve kræfter på, hvorfor vi med min hustrus forældres fulde billigelse købte min afdøde onkels gård i Oustrup. Gården var en del størrer og her manglede ikke opgaver at løse, hverken ude eller inde.

Den 1. oktober 1884 flyttede vi så sammen med mine svigerforældre ind i vort nye hjem og i 51 år havde min hustru og jeg et lykkeligt og velsignet hjem her; men straks efter overtagelsen af gården satte imidlertid landbrugskrisen ind og samtidig kom de politiske kampår, som også havde en hæmmende indflydelse på al naturlig udvikling, så gårdens fremadskridning blev noget langsommere, end vi havde forestillet os, men vort virkestrang fik fuldt ud tilfredsstillet.

I første halvdel af halvfemserne fandt for både min hustru og mig et åndeligt gennembrud sted og vi fik vor plads blandt "Indre missions venner", som vi har det den dag i dag og herigennem herren skænket os meget åndelig velsignelse og vejledning i livets mangehånde labyrinter, idet vi fik lov til

at være værtsfolk for mange af guds riges arbejde og vort hjem blev åbnet for arbejdet, men dette bevirker, at nu var der ingen, der havde brug for mig ude i det offentlige liv, skønt det fra min ungdom af havde min interesse og både min hustru og jeg var vokset op i hjem, der var åbne for, hvad der rørte sig i det offentlige liv. Nu bagefter ser jeg, hvor megen grund jeg har til at sige herren tak for disse år i stilhed.

I december 1906 blev jeg valgt ind i Ønslev - Eskildstrup sogneråd, hvori jeg havde sæde, til vi solgte gården og i december 1935 flyttede ind til vort eneste barn, der er gift med lærer Aage i Lysholm skole i Haslev Freerslev kommune. Fra 1. april 1913 var jeg formand i rådet og da kommunen var på 2500 nu 2400 indbyggere; så var her både under og efter verdenskrigen nok at tage fat på, under de forskellige sociale loves forandringer og udbygning og hele det kommunale livs forøgede krav i forskellige henseender. I 1917 blev jeg valgt ind i bestyrelsen for Maribo amts sognerådsforening og fra 1921 til 1929 og fra 1933 til 35 var jeg foreningens formand og, havde som sådan sæde i bestyrelsen for De samvirkende sognerådsforeninger. Fra 1924 til 29 medlem af forretningsudvalget, først som kasser og senere som næstformand. Denne plads var for en interesseret kommunal mand af megen stor interesse, idet samarbejdet med mange betydelige mænd har senere mangen gang givet mig anledning til at tænke tilbage på den tid med glæde, ligesom det også bevirker, at jeg fik sæde i forskellige udvalg og kommissioner.

Fra 1. maj 1922 til 1. maj 1935 var jeg medlem af Maribo amtsråd, også derfra har jeg mange gode minder om samarbejdet med tidligere kollegaer og fra kontorpersonele og særligt fra en mand som kammerherre Oxholm, der var stiftamtmand for Lolland Falsters stift fra 1912 til 1931, fra hans eftermand, Trolle Friis, er der jo ikke så mange minder om sandheden, da hans helbred i de senere år jævnlig tvang ham til at søge orlov, men jeg mindes ham som en såre elskelig mand, der var bange for at komme til at øve uret imod nogen.

I foråret 1911 blev jeg valgt ind i bestyrelsen for Nykøbing F. andels svineslagteri, også her beredte verdenskrigen og tiden derefter forskellige vanskeligheder. Slagteriet var et af de slagterier, der var med at starte "danish bacon company", et selskab der selv vælger sine produkter i England. Dette gav anledning til, at jeg som bestyrelsesmedlem tre gange fik lejlighed til at aflægge besøg i England og en gang i Frankrig efter verdenskrigen. Disse besøg, der skete i selskab med bestyrelsesmedlemmer og direktører fra andre D.B.C. slagterier var, foruden at være lærerige for slagtefolk, i høj grad interessante og berigende. Jeg kom således til i 1911 at se London første gang under Kong Georg den 5. kroning, hvor vor nuværende konge og dronning også var til stede som repræsentanter for det danske kongehus og folk.

Noget af det i det store kroningstog, der dagen efter kroningsdagen drog igennem en del af Londons gader, imponerede mig i en særlig grad, var da general La Botha som Boerrepublikkens præsident kørte forbi. Jeg kom uvilkårlig til at tænke på sønderjylland, og hvad der også forbavsede mig, var søndagens stilhed i en by som London, der de andre dage mere lignede en myretue med hensyn til færdslen. I 1921 var vi så et selskab af 28 slagtefolk, der ved et Englands Besøg lagde lagde hjemrejsen over Frankrig og ophold os et nogle dage i Paris, hvor jeg af selskabet blev overdraget at lægge en krans med de danske farver på "Den ukendte soldats grav" i Triumfbuen. Fra Paris foretog vi forskellige ture, blandt andet til Versailles og Reims, hvor vi ret fik et indtryk af krigens gru og djævelske ødelæggelse. I 1928 trådte jeg så ud af bestyrelsen.

Når jeg nu ser tilbage over mit liv og forsøger at lade det passere revu for min indre tanke og stiller spørgsmålet; Hvad nåede du så? Ja, så må jeg uvilkårlig svare: Vistnok grumme lidt, især når jeg ser hen til at den anerkendelse, jeg i tidens løb har været genstand for fra forskellige sider og som jeg også er både glad og taknemmelig for, men mange steder bliver der også såre meget at bede om tilgivelse for og her, særligt over for sit hjem, som man ikke kan være det for, som man var, før det offentlige liv lagde beslag på ens tid og arbejdskraft og, hvad det især kan knibe med er at bevare sit eget åndelige liv frisk og levende, hvorfor også min himmelske fader skal have tak for at

han her hos børnene har beredt min hustru og mig et velsignet og stille ophold til beredelse før afslutningen. Og må jeg også mangen gang se tilbage på mislykket arbejde, hvor meget slog fejl, så slår guds nåde ikke fejl.

Afskrift af Kristian Krogs håndskrevne notater. (21.10.1860 - 18.05.1945)
Far til vores farmor/mormor - Marie Krog - gift Aage. (8.3.1884 - 19.8.1972)

Livet på en falstrinsk bondegård i 1870 og derefter.

Til gården i Idestrup, som var eller havde været under Nykøbing hospital, hørte 84 td. ld. ager, ca. 14 td. ld. eng og 9 td. ld. bøgeskov foruden gårdsplads og have. Agermarken blev dreven dels i 7 marksdrift og dels i 6 marksdrift. Efter brak, vintersæd særlig hvede, derefter byg, så ærter og 1 ½ td. ld. foderroer, derefter byg lagt ud med kløver og græs i to år. 6 marksdriften var brak, vintersæd, byg, havre, kløver og græs.

Som man vil se, indtog græsarealet en betydelig del af det samlet areal, ca. 40 td. ld. og da kvægbesætningen sjældent var over 16 malkekøer foruden 8 a 10 kvier og kalve og som regel 1 ældre og 1 yngre tyr, og hestebesætning på 6 arbejdsheste og 2 a 3 plage, så her blev jo som regel et ret stort areal at slå til hø og 50 a 60 læs hø var en normal høst.

Jeg kan huske, at vi et år, vistnok 1880, høstede 90 læs kløver og enghø og det var vi 4 mand, der havde slået med le. Man havde ikke fået slåmaskiner på bøndergårdene dengang, og først 1879 fik vi en hesterive, indtil den tid var alt blevet revet med hånden, såvel hø som korn arealerne og i høstens tid var det meget almindeligt, at høstfolkene om søndagen kom og spiste til middag og middagssøvnen var taget og kaffen drukket, stillede vi alle 13 med hver sin rive og det var slet ikke noget lille stykke, der blev revet på sådan en eftermiddag.

Når kl. så var hen imod 4, så kon fader og moder trækkende med mælkevognen, hvorpå der var anbragt to store kurve med brød, smør, fedt, kød og ost foruden snaps og gammeltøl. Så var der som regel en mindre kurv eller fad med bagværk og syltetøj.

Efter midtftenen var indtaget, kom riverne i gang igen, til klokken var hen imod 7, så var det fyraften og vi kom hjem og fik os vaskede og derefter spistes der nadver, der bestod af grød og mælk og derwfter for mandfolkene vegne en kop the med rom (det kaldes en knægt). Kvinderne og drengene fik, så vidt jeg husker, en kop kaffe med et stykke kandis til. Når vi samledes om middagen var mandfolkene nybarberede og de stillede i nyrene blålærredes bukser og hørlærreds skjorter og høstkonerne og pigerne i store nyrene blålærreds forklæder og nyrene mamelukker.

Det forekommer mig, at der var en charme og en fælles glæde og taknemlighed over høsten og høstarbejdet dengang, som vi fattes nu. Mentaliteten på landet dengang var vist mere umiddelbar og mindre blaseret end den er nu.

Det kan ikke nægtes, at høstarbejdet var strengere end nu og stillede størrer krav til legmelige krafter. Kl. 6 om morgenen skulle det første måltid (davren) være indtaget, så høstmændene og karlene var klar til at gå i marken og påbegynde mejeningen.

Når pigerne så ved 7 - tiden kom fra malkningen, satte de begge de to store træmælkespande ind i bryggerset, så måtte min søster sørge, for at mælken blev siet op i træbøtter, der altid var rødmalet indvendig og blåmalet udvendig med sortmalet jernbånd om. Mælken stod da i disse bøtter på kældergulvet til næste morgen, hvor mælken blev skummet og fløden hældt i flødetønden, hvor den ansattes til syrning ved at der kom kærnemælk i fløden og næste morgen blev den så kærnet til smør.

I høstens tid måtte min søster som regel besørge alt dette arbejde selv, sammen med ostelavningen og vask af mejeriredskaber, men selve kærningen, der varede ca. ½ time, besørgetes de fleste høstdage af drengene, som ikke var kraftige nok i mejeningen. Når pigerne så havde fået vasket sig og spist deres davre, så tog høstkoner, piger og drenge riven på skulderen og kurven med klokketiden i og begav sig i marken for at begynde på opbinden. Nu

havde mejerne jo mejet et stykke, så nu blev der sat fart på for at hente dem, og når kl. var 9 blev klokketiden så indtaget, hvorefter arbejdet så forsattes til hen mod 12, så vi kunne være hjemme og spise, når kl. var 12.

Efter middagen sov vi til middag til 1½, hvor kaffen med et stykke brunt sukker (kandis) til, skulle være drukket. Derefter begyndte arbejdet i marken igen og når kl. var 4, så kom gerne fader og moder trækkende med mælkevognen, hvorpå begge de store midaftenskurve var anbragt og undertiden en mindre - med bagværk på stangen.

Efter at måltidet var indtaget, forsattes arbejdet til kl. 7, men når kl. var 6, gik pigerne hen for at malke og om aftenen var det dem, der måtte sørge for at mælken blev siet op i bøtterne og anbragt i kælderen og mælketønderne skyllet af med koldt vand og skyllevandet blev så hældt i svinetønden, som var anbragt i bryggerset. Når nadveren så var spist, var dagens gerning til ende.

Når arbejdet skred længere frem i høsten og indkørslen af kornet begyndte, så var der ikke noget der hed at holde fyraften kl. 7. Nej, så blev vi ved så længe vi kunne se at tage imod i laden og når undertiden havde bundet byg eller havre i neg, så blev kl. så ofte hen imod 10 inden den sidste vogn fik spændt fra. Aflæsningen blev da som regel udsat til næste morgen.

Dette med negbindingen var egentlig den gamle falstringske høstmåde, det afmejet korn blev nogle få dage på skår og så blev det, som regel om formiddagen, hakket. Det vil sige, at man med en rive vendte de nedadvendte side af kornet op, så sol og vind kunne komme til at øve sin tørrende indflydelse på både strå og kerne, dette arbejde med hakningen besørgeades for størstedelen af dem, der ikke kunne deltage i mejeringen.

Når eftermiddagskaffen så var drukket, tog hele styrken i marken forsynede med river og hjemmelavet halmbånd. Kvinderne kærvede så kornet sammen og lagde det i neg, der skulle to kærvestykker til et neg, hvorfor hver kærver havde to skår eller moer for på engang. For kærvingens lethed havde det meget at betyde, hvorledes hakningen om formiddagen var udført og kunsten ved at lægge en god neg, der var let at binde, var, at begge kærvestykkerne var faste, så neget havde en høj og smal facon.

Nu kommer en af mandfolkene (binderen) med et halmbånd over skulderen fattet med begge hænder (en båndende i hver hånd) og stiller sig ved stubben af neget og stikker den ene båndende ind under neget og fatter den anden båndende med den ledige hånd og med den nu ledigblevne hånd vælter man neget ind i båndet og derefter fatter hånden om den båndende, der er stukket ind under neget, lægger knæet i neget, strammer båndet og binder. Under sammenpresningen af neget skal binderen have sin fod i negets stubende og ikke i akset, så kernerne spildes. Når neget så er bundet, tager binderen det så på nakken med negets topende bagud og bære det til travehoben, der består af 20 neg. Hvis dette arbejde varede længere end til kl. 4, fik vi gerne 3½ tiden en lille forfriskning. ved 5 tiden tog vi hjem og spiste midaften og derefter begyndte så indkørslen af det bundet korn med 3 traver på hvert læs og når vi var færdige, var det fyraften.

Når der var indhøstet og det sidste læs var kommet hjem, blev der holdt aversgilde sammen aften, og der opvartedes som regel med lammesteg, kageboller med smør og ost eller røget lammekød, derefter nybagte klejner og syltetøj, lidt senere kaffe og til sidst rompunch, som undertiden satte stemningen lidt højt op; men var en god høst kommen lykkelig hjem i god stand, så var der glæde over hele linien og anstrengelserne glemt.

Lidt senere på efteråret kom så det egentlige høstgilde, hvortil høstmænd og høstkoner, var indbudne til at komme og spise frokost ved 10 tiden. Imellem kl. 12 og kl. 1 fik vi så

oksekødssuppe med kødboller og bagte melboller, derefter peberrodskød og til sidst æblekage med syltetøj til. Efter en lille middagssøvn kaffe med søsterkage til. Piberne blev nu tændt og under samtale om det sidste nyhedsstof og de sidste høstes mærkværdigheder og besværligheder gik eftermiddagen; og undertiden blev der foretaget en lille spadseretur i marken til aftensmaden skulle indtages, der ligesom ved aversgildet bestod - som regel da - af lammesteg med kartofler og sauce og ellers koldt bord for at slutte med klejner og syltetøj og senere punches og dermed var gildet forbi. Endvidere fik enhver, som havde deltaget i markarbejdet en stor, rund kage, kaldet møgmoeskage.

Det første arbejde, efter at høsten var ret overstået, var at tærskes sårug og såhvede, dels for at få såkorn, men også for at få ny tærsket vinterkornshalm til at tække de mange hæs med. Vinterkornet der var det første, der blev høstet hjem, kom altid i laden og de rugsorter og ligeledes hvedesorter, som brugtes dengang, var meget halmrige og fulgte som sådan stærk til i laden, så en stor del af byg, havre og ærter blev altid sat i hæs og når disse hæs var godt forsynede med tækning og rygning, så opbevares kornet lige så godt i hæs som i lade. Vi havde gerne fra 50 til 80 læs i hæs, så det var slet ikke noget lille arbejde at få dem tilstrækkelig forsynede.

Var høsten strakt ud, så man nu var kommet lidt ind i september, så var tiden inde til at få vintersæden sået, der helst skulle sås i midten af september måned. Når det var vel besørget kom ærtetærskningen, som dengang foretoges med plejel, da man ikke mente, at ærterederne kunne tåle at blive tærsket på maskine, da man antog, at maskinens plejle ville knække ærterne. Tærskningen foretoges dels på loen og dels ude i gården, som jo var brolagt. Der var altid tre hold med to mand i hvert hold og når så alle tre læg var lagt til, trak man lod om, hvilket læg, man skulle tærskes, så her var jo ikke lejlighed til at snyde sig fra noget.

Med hensyn til plejeltærskningen er det meget muligt, at det også var noget for halmens skyld, idet mange af de små blade blev på ærterne og gjorde derved halmen værdifuldere og den blev brugt til foder om vinteren til fårene og fåreholdet var undertiden stort, idet det var meget almindeligt, at pigerne - særlig den ældste - frit fik født et får og som regel også et ferdingkar Id. tilsået med med hør ved siden af gårdens hørstykke. Denne hør som blev rykket op med rod ret før høst, blev bundet i ganske små neg, ikke større end at pigerne, der rykkede høren op, med lethed kunne spænde om dem med begge hænder. Disse neg blev stillet i lange hobe - akkurat som kornhobe - og når så alt kornet var høstet, kom turen til hørren. Disse små neg blev da lagt i halmbånd og bundet sammen til store neg og, hvis tiden kunne tillade det, så var hør læsset meget ofte det sidste læs ved indhøstningen.

Medens karlene så besørgede såningen af vintersæden, var det pigernes arbejde at afrive hørknevlen, der foregik på den måde, at et stykke træ på en lille alens længde og cirka 3 tommer i kvadrat var drevet fast i en stolpe i skillerummet imellem tærskeloen og laden og i dette stykke træ var anbragt nogle jernpinde på 8 a 9 tommers højde. Dette redskab kaldtes en hørrive, så tog pigerne et af de små neg, fattede det med begge hænder og stående ved hver sin side på riven rev de så knevlen (frøkaplerne) af og når hørren således var befriet for knevlen, blev den lagt ud på en græsmark, hvor græsset var kort, for at hørrens udvendige skal skulle mørnes. Skallen er nemlig cellestof og under den er den egentlige hør. Når den nu havde ligget sin tid og efter at være vendt en ad to gange, så cellestoffet var tilstrækkelig skørnet, blev hørren, når den var tør, igen bundet i store knipper og kørt hjem og anbragt på et stænge et eller andet sted.

Når vi så var færdige med at så om foråret, som regel i maj måned, kom manden (hørsvingeren), som skulle fortsætte arbejdet med hørren. Ude i marken - ikke for langt fra gården - blev gravet en grav, der var cirka 5 alen lang, $\frac{3}{4}$ alen dyb og bred. Jorden blev lagt ved den ene side og begge enderne, den anden side, hvor hørsvingeren skulle færdes, var åben ind til graven. På langs af graven blev lagt to a tre - helst grønne piletræstænger, hvorpå hørren blev lagt i et tyndt lag. Nede

i graven lagtes nu brænde, som der blev tændt ild i for at tørre og varme hørren. Nu var det hørsvingerens arbejde at passe på, at hørren fik den tilbørlige tørring og varme, uden at der gik ild i hørren og derfor havde han et kar vand, der stod ved siden af graven med en riskost i for at han kunne stænke vand på ilden for at dæmpe den uden at slukke den.

Nu var karlene og pigerne tilrede og tog den varme og tørrede hør, så meget man kunne fatte om med den venstre hånd og så blev den braget. Det vil sige, at nu blev hørrens yderskal eller dens celledof fuldstændig brudt i et redskab man kaldte en brage. Bragen var et par alen lang og stod på fire ben i en højde af en alen. Bunden bestod af tre glatte hølvede brædder på højkant med 3½ tommers mellemrum. Bragehovedet af to lignende brædder, den ene ende var med jernbolt fastgjort i underlaget. Bragehovedets ender var forbundet med en stang over brædderne. Man fattede da om stangen med den højre hånd og løftede bragehovedets anden ende op og holdt så hørren ind på bragen og knuste derved hørrens skal. Man havde som regel tre eller fire brager i gang ved sådanne brager i gang ved en sådan lejlighed.

Når hørren nu kom hjem, så skulle den skættes, som skete på en skættemaskine, der bestod af et stort træhjul, der hang i et lad og fra dette hjul blev - ved en rem - trukket et mindre hjul, hvorpå der var anbragt fire skætter, som var skarpkantede, bredbladede og brødknivformede bøgetræstykker, ved hver side af det store hjul var et håndsving, så to mand kunne komme til at trække maskinen og nu så farten var oppe, holdt hørsvingeren hørren hen over et bræt, så skætteren kunne slå skæverne af hørren og derefter blev så hørren heglet, hvorved den mindre gode del under navn af blå blev skilt fra. Så var hørren endelig færdig fra hørsvingerens hånd og hør og blå blev lagt ned i en kiste og når så vinteren kom, blev hør og blå taget frem og spundet til garn.

Som regel så spandt husmoderen selv hørren, medens den ældste af pigerne (førpigen) spandt blårene. Om vinteren sad kvinderne jo som regel aftensæde til kl. 9 uden om lørdag aften, som pigerne havde fri til at lave deres eget tøj i.

Garnet blev nu bragt til landsbyvæveren og kom så hjem derfra som det fine hørlærred og det noget grovere blålærred. Nu forestod jo blegningen af lærredet og foregik særlig i forsommeren ved at lærredet blev bredt ud på en græsplæne i haven og vandet med vand af en vandkande et par gange om dagen, men hver aften blev lærredet trillet sammen og taget ind. Når lærredet havde fået den tilbørlige hvidhed var blegningen forbi og lærredet tjenligt til forskelligt brug.

Hvor man på mindre steder af forskellige grunde ikke havde hørsvinger, foretoges skrætningen af kvinderne med en skætte og hørren blev holdt ind i et hak på et brædt (kaldet skættebræt).

Inden slutningen af halvfjerdserne var hør dyrkningen stærkt på retur.

Når høsten var vel tilendebragt, var der travlhed både ude og inde. Inde skulle der vaskes storvask, bages og brygges thi dengang bagte man selv sit brød og man bryggede selv sit øl. Et stykke hjemmebagt sigtebrød kan vel nok endnu få tænderne - hvis man da har nogen - til at løbe i vand ved at tænke derpå, ligesom det hjemmebrygget øl, hvoraf der blev drukket meget særlig under høstarbejdet, var af et kraftigere indhold, i særdeleshed det, der gik under navn af gammeltøl. Ved ekstraordinære lejligheder kom der puddersukker i øllet og det kaldtes da "gammeltøl med en pind i" og hvis der yderligere kom rom i, da kaldtes det "hyssing" og var da så lidt berusende.

Dette øl bryggedes som regel fra lidt før jul til tiden omkring fastelavn. Der bryggedes gammeltøl 3 gange, hver gang en tønde fuld indeholdende cirka 130 potter. Til hver af disse brygninger brugtes i regelen 1 td. malt. De andre brygninger 4 a 5 skp. Når øllet havde afgæret og gæren var skummet af øllet, kom det på tøndens og det blev ofte tilsat en pot rom for bedre at holde sig og

ikke få en for syrlig smag. Derefter blev spunsen sat i hullet og klinet til med en dej af aske og ler, så der var lufttæt ved spuns hullet og tappen blev beviklet med lærredsstrimler for at forhindre lufttilgang og aftapning før tiden var inde og det var den først når vi hen i maj måned begyndte at køre gødning i brakmarken og slå græs til hø.

Man dyrkede selv sin humle og om efterårsaftener hjælpes alle ad med at plukke humle. Humlen var tagen af stagerne om eftermiddagen og i et dække båren ind i køkkenet eller bryggers, hvor der nu var bedst plads til den. Manden eller den ældste af karlene stod nu med en skarp kniv og skar humlerankerne over, så hver af de andre, som sad rundt om et stort kar kunne få sit stykke. Sådant en humleplukning kunne godt tage to ad tre aftener. Humelknopperne blev nu spredt spredt ud til tørring på loftet, som på den årstid til dels var tomt.

Når æbler og pærer var ved at modne, skar ligeledes alle mand om aftenen en stor del både æbler og pærer, som så blev lagt på vidieplader og sat ind i bageovnen til tørring. På samme måde tørres en hel del svesker. Denne tørrede frugt brugtes i årets løb i husholdningen. Når karlene havde hjulpet til med sådanne aftenarbejde, så vanker der altid kaffe med kage til, det hørte nemlig ikke med til det daglige traktement.

Tidligt i efterårstiden, havde pigerne jo også fårevaskningen og klipningen af får og lam, de sidste var ofte meget urolige og derfor vanskelige at klippe uden at skære dem med saksen. Til dette arbejde - såvel vaskning som klipning - var altid en af karlene med. Dette arbejde foretoges i september for at ulden kunne gro ud på fårene, før det kolde vejr indtrådte og for slagtelammenes vedkommende, så skindene ikke til slagtetiden var alt for kort i ulden.

Til Mortensdag slagtedes altid gæssene som regel 10 a 12 stk. og senere i november måned 4 a 5 lam og undertiden en gris, men det var ellers altid ret før jul, at grisene måtte lade livet og det var just ikke smågrise, der blev slagtet, for de vejede i reglen imellem 4 og 500 pund, når de førtes til slagtebænken. Senere på vinteren slagtes altid en fed ko eller en ung tyr, der var født op til det samme.

Når vi nu husker på, at en af pigerne altid var med ved tærskningen, så kan man nok forstå at med al den slagting, bagning, brygning og vaskning foruden den daglige smørkærning og ostelavning foruden malkning og fodring af svinene var fuldt op af arbejde den ganske dag.

Når nu arbejdet med vintersædens lægning var vel tilendebragt, var vi nået imod 1. oktober og så kom optagning og hjemkørsel af foderroerne og deres nedkuling, som altsammen besørge af gårdens faste personale. Og da roerne både ved på og aflæsning blev læsset med hænderne, var pigerne med såvel ved optagningen som hjemkørslen, ligesom de også var med ved optagning af kartofler, som blev høstede i marken og de som høstede i haven måtte de udelukkende sørge for selv og dernæst havens vintergravning.

Var kartoffelhøsten rigelig, blev undertiden nogle revet på en dertil indrettet maskine til kartoffelmel, men når melet skulle være rigtigt hvidt, så var det et besværligt arbejde med mange udvaskninger og derefter med tørring af melet. Hovedarbejdet om efteråret for karlenes vedkomne var jo efterårsplojningen og udkørslen af gødningen til roer og ærter, så vidt som gødningen rakte. Al dette efterårsarbejde skulle gerne være færdig til midten af november måned og så begyndte ret for alvor tærskningen.

Den første tærskemaskine, som vi havde i mit hjem, var en såkaldt valsemaskine, hvor alt kornet måtte passere imellem to valser og bag valserne lå broen og cylinderen, hvor kornet blev tærsket. Uden for tærskeloen i et maskinhus, var hesteomgangen anbragt og når vi tærskede, var

maskinen altid forspændt med tre heste - en hest for hver bom og her har vi børn tilbragt mange timer af barndomstid som maskinkuske.

Vintermorgener når det var mørkt, var der anbragt en lygte inde på tærskeloen i nærheden af ham der lagde kornet i maskinen, så han kunne se at lægge i. Der hvor lygten hang, var anbragt et mindre vindue, for at lyset skulle kunne lyse ud i maskinhuset, men alt det man kunne se var, hver gang en af hestene passerede forbi lyset. Inde på loen var en af pigerne beskæftiget med at lægge negene, hvis bånd hun samtidig måtte løse, op på maskinbordet, så han, der lagde i maskinen, kunne nå det.

En - som regel den gamle mand der passede køerne - stod så med en langpindet rive og vidt imellem rivetænderne og rev halmen fra maskinen. Halmen faldt nemlig nærmere ved maskinen end selve kornet, lidt længere henne på loen stod så en af karlene og rystede halmen for at ryste de sidste korn og æmter fra halmen som han rystede ud i gården. Det redskab, som brugtes hertil, kaldtes en sule, der var, der var lavet af en seigpilegren, der var kløftet et stykke oppe på grenen, altså vokset ud i to sidegrene.

Ude i gården stod så den anden af karlene og bandt halmen sammen i store knipper. Når vi nu havde tærsket en fem kvarters tid, så havde vi tærsket det lag, det vil sige den portion korn som der var plads til på loen. Hestene blev nu spændt fra maskinen og kom på stald og den gamle mand gik hen for at passe køerne og vi andre begyndte at rive æmterne og besørge halmen hen, hvor den skulle anbringes og så blev der sat et nyt lag til og derefter kom der tre andre heste for maskinen og den blev sat i gang igen.

I dagens løb tærskede vi sådanne fire ture, og når vi så havde tærskt således to ad tre dage, var der en ret stor bunke korn, men det lå i avnerne.

Nu kom kastemaskinen i brug for at skille avnerne fra kornet. Når det var besørget og alle avner var fjernet fra loen, blev kornet, hvis der var vinterkorn eller havre eller ærter yderligere sorteret på en blæse- eller rensmaskine, før det blev båret på loftet. Hvis det var hvede og prisen passede, blev det som regel solgt til købmanden med det samme og det var et meget attrået arbejde at få lov til at køre til Nykøbing med et læs korn.

Når vi kom derud og havde sat hestene ind på købmandsgårdens stald, måtte vi altid rejse kornsækkene op på vognfadingets kant, medens der i købmandensgårdens var mænd til at bære sækkene op på magasinet og det var et strengt arbejde, især når det skulle op på andet eller tredje loft og drikkepengene der vankede, var som regel to skilling pr. sæk. Når de tomme sække var vel anbragt i vognen og vognen rykket til side, gik vi op i skænkestuen og spiste vor medbragte lommemad og her i skænkestuen var som regel en ung pige til stede, som skænkede akvavit eller "gammel fransk vin" til kunderne.

Jeg tænker, at det vi unge drak, det var vel nok hverken gammelt eller fransk eller vin, men vi syntes, at det var en liflig drik og efter måltidet var vi altid ovre hos gæstgiveren, der boede på den anden side af gaden og fik kaffe med store wienerbrød til. Hvis der nu ikke var andre småerinder, der skulle røgtes, så gik turen hjemad igen, og turene var altid lagt, så det skulle passe med fyraften når vi kom hjem.

Hvis det nu var byg vi havde tærsket, så blev kornet, efter det var kastet, bragt over til maskinbordet igen og der blev spændt to heste for maskinen og kornet blev øst på maskinbordet, hvorfra det blev skubbet ned i maskinen igen. Dette kaldte man, at byggen blev "kørnet" og det man ville opnå med det, var at fjerne stakken (kaldet bygspyene) fra kornet for at give byggen en større hollandsk vægtfylde, der var medbestemmende på prisen og ligeledes for at give byggen et kønnere udseende. Ved et sådan arbejde måtte altid bro og cylinder i maskinen fjernes noget fra

hinanden for at undgå knækning af bygkernerne og stakken måtte heller ikke knække af kernen så nær ved, at spireevnen nedsattes, hverken når byggen skulle bruges til såkorn eller malt, de knækkede korn er i høj grad forringende ved byggens maltning.

Når byggen nu var kørnnet. kom det som de andre kornsorter over blæse- eller rensemaskinen, og var da tjenlig til at bære på loftet eller at sælge til købmanden. Hvede og havre ville man helst være færdig med at tærse til jul, for at rotter og mus ikke skulle have gjort for megen fortræd i kørnnet.

De sidste dage før jul var der jo stor travlhed både ude og inde, inde med brygning, slagting, bagning og hovedrengøring, og ude med oprømning i lo og rensning af gården og gårdspladsen uden om gården.

Juleaften var karlene gerne tidligt oppe ved firetiden for at skære hakkelse til hestene til alle helligdagene og derefter en ekstra rengøring af alle stalde og stier og alt dette skulle være besørget færdigt til middag, så eftermiddagen kunne bruges efter vort eget for godt befindende til en ekstra vaskning og iførelse af søndagstøjet, så vi alle kunne møde pyntede og velfriserede til juleaftensnadveren, der bestod af risengrød og surkål med nyslagt og letsaltet kogt ribbensteg medisterpølse og derefter klejner med syltetøj til. Efter måltidet - før der var ryddet af bordet - kom hver med sin salmebog og der blev sunget to a tre julesalmer. Om fader læste juleevangeliet kan jeg ikke huske.

Medens pigerne ryddet af bordet og vaskede op, fik fader og karlene fundet piberne, cigaretter kendtes ikke dengang og cigarer blev der heller ikke opvartet med, uden når der var gæster og ved højtidelige lejligheder. Når pigerne havde vasket op og var kommet ind i stuen, så kom moder med et stort fad udsøgte æbler og en tallerken med pebernødder. Og alle vi unge morede os med at spille femkort om både æbler og pebernødder.

Senere på aftenen fik vi kaffe med nybagt søsterkage til, nu var klokken imidlertid bleven imellem 9 og 10 og hver gik til med sine vundne æbler og pebernødder til sit. Julegaver var ikke almindelig dengang, så vidt jeg mindes, har jeg aldrig fået en julegave eller fødselsdagsgave, før jeg efter vores forlovelse fik det af Margrethe. Derimod kan jeg huske, at juleaften 1869 eller 70 var den første petroleumslampe tændt i mit barndomshjem og det havde nær fået et bedrøveligt forløb.

Lampen var en ret høj stål lampe med en kugleformet kuppel. Da der nu var dækket af bordet, ville moder tage lampen fra et mindre bord og flytte den hen på det lange bord og der får lampen, der var ret tung og kuppel og beholder, der ikke var gjort tilstrækkelig fast i foden, faldt på gulvet og knustes selvfølgelig i mange stumper og stykker, men mærkelig nok så slukkedes flammen med det samme, så der ikke gik ild i petroleum.

Da glasstumper og petroleum var fjernet, så godt det lod sig gøre, kom den ene af pigerne og min søster bærende med et lille tændt juletræ, som de havde pyntet, ind i stuen og satte på bordet. Træet vakte almindelig glæde og uheldet med lampen glemtes snart. Det er for øvrigt det eneste juletræ, som jeg mindes i mit barndomshjem. Lampen blev jo snart erstattet med en anden, men denne gang blev det en hængelampe. Før den tid havde alt aftensæde arbejde været foretaget ved lyset fra et almindeligt hjemmestøbt tællelys. Og ved et sådant havde fader siddet oa læst højt for os i mangel en time.

I juleugen var der jo ikke den sædvanlige stadighed til arbejdet, men hjemme begyndte vi på vort tærskearbejde, så snart helligdagene var forbi. Men nytår bragte jo gerne lidt forstyrrelser i arbejdet, idet nytårsløjerne i det store og hele var som nu og viser, at folk på dette område ikke er blevet kloge end de var dengang. Tærskningen var gerne tilendebragt først i februar måned og

resten af februar og marts måned benyttes til hjemkørsel og oparbejdelse af bøgebrænde fra skoven og stævning af en masse piletræer (dette arbejde kaldtes "at sty pile").

De nedhuggede grene blev nu sorteret; de største blev oparbejdet til gærdestave, der brufftes til de nye hegn og også til at reparere de gamle hegn med. Et gærde stod som regel i 5 a 6 år, og da alle fjorten marker og begge skovstykkerne var indhegnet, var her jo en masse hegn at vedligeholde. Men det gav også meget godt affaldsbrænde.

I slutningen af marts eller begyndelsen af april blev der kørt gødning ud til ærter på den del af marken, som ikke havde fået gødning om efteråret og så snart, som jorden var tjenlig og vejret tillod det, begyndte man ærtesåningen, hvor ærterne blev såede i den nyoppløjede jord, før den var harvet efter pløjningen, når så såmanden fik et par gode skæpper ærter i såsækken, var det ret strengt at gå i den nyoppløjede jord.

Det samme var for i øvrigt tilfældet ved vintersædens såning. Den blev også sået i den nypløjede fure og såvel ærter som vintersæd blev kun nedfældede med et dobbelt træk både på langs og på tværs af agerne med en ledharve, der var en leddelt træharve med lige jernpinde (kaldet harvetænder), hvorimod byg og havre, der blev sået i jord, der var pløjet om efteråret, først blev sået når den vinterpløjede fure havde fået et dobbelt træk af ovennævnte ledharve.

Denne harvning blev foretaget så hurtigt som jorden på nogen måde kunne tage imod harven, for at skaffe så muldrig sædebed som muligt og der var ikke tale om, at såningen om, at såning af byg eller havre blev påbegyndt, før at den vinter pløjede jord havde fået denne behandling. Al såning foretoges jo med hånden og da agrene var på 9 a 10 alen, havde man jo altid en agerren på sin højre hånd, hvad der littede arbejdet meget.

Nedfældningen af sædekornet foretoges nu med et enkelt træk af en letbygget og en lidt sværere bygget svenskharve, som var en harve med 9 gåsefod lignende pinde eller tænder, som var anbragt i harvens to tværstykker, så harvens gang blev let rokkende og derved muldede den jorden ret godt, efter svenskharven fik jorden et træk af ledharven hurtigst muligt, for at jorden ikke skulle tørre for meget ud og når marken så var færdigbehandlet på denne måde, fik den et enkelt eller dobbelt træk af ledharven og når den havde ligget nogle dage og var tilstrækkelig tør, blev marken tromlet til og var færdig.

Tromlingen foretoges med en trætromle, hvor tromleblokken bestod af en cirka 4 alen lang egekægle, der var hen imod en alen i diameter. Blokken var anbragt i et lad og ovenpå ladet blev ofte anbragt et halmknippe eller en sæk korn, hvor kusken så satte sig, alt sammen for at gøre tromlen tungere og arbejde mere virkningsfuldt. På tromlebladet var anbragt en vognstang for at styre tromlen gang og da man ikke, som med nutidens tromler kunne vende på så lille en plads, måtte der lægges bed af og her gjaldt det om at kunne vurdere afstanden rigtig og at holde retningen, så man til stadighed havde for, hvad tromlen kunne spænde over, uden at der blev lagt miste. Når såningen af vårsæden var tilendebragt omkring slutningen af april, blev foderroerne sået. De blev dengang altid sået på kamme.

Når den efterårsplojede jord var gennemharvede og tiltromlet, blev der furet op med en plov ved at en fure blev lagt op på den tiltromlede jord og når man kammede op til roer måtte altid den nærmere af hestene gå i furen og det kunne have sin vanskelighed at få hestene vænnet til denne forandring. Så snart der nu var kammet nogle få kamme op, blev de tromlet med en let tromle, som blev trukket af en af karlene. Tromlen kunne spænde over to kamme, når kammene på denne måde var gjort flade ovenpå, kom der en som lavede nogle små 1½ tomme dybe huller i kammen.

Det skete ved hjælp af et redskab, som kaldtes prikkeren og som var lavet af et ca. 1½ alen langt stykke træ, der havde en bredside på ca. 6 tommer, hvor der var anbragt fire pløkke med en mellem afstand på 9 tommer på modsatte side af træet, der havde en halv rund facon, var en benformet, afbarket seigpilegren, der tjente som håndtag for den der skulle lave ovenomtalte huller.

Bredsidens af redskabet lagte man på den tromlede kam og med den ene fad gav man så redskabet et tryk, så der frembragtes fire huller i kammen og i disse huller lagtes så 4 a 5 roefrø, der blev dækkede med så lidt jord som muligt og derefter fik kammen en overgang af den lille tromle og dermed var forårs såningen tilendebragt og arbejdet kunne begynde i brakmarken, hvor grønjordsfugerne skulle rives fuldstændig itu, før jorden blev tromlet til og gødningen kørt ud og pløjet ned og samtidigt med korn arbejdet med at stikke tidsler og lugning og udtynding af roerne.

Dette arbejde skulle gerne være tilendebragt til midten af juni måned, thi da var tiden inde til at begynde at slå græs og kløver til hø. Tiden fra midten af juni var optaget af høhøsten og brakmarkens renholdelse. Var der dengang ikke ret meget arbejde i roemarken, så var der så meget desto mere i brakmarken, hvis pasning dengang var målestokken for en landmands dygtighed, og før kornhøsten begyndte, skulle den være pløjet tredje gang.

*Afskrift af Kristian Krogs håndskrevne notater. (21.10.1860 - 18.05.1945)
Far til vores farmor/mormor - Marie Krog - gift Aage. (8.3.1884 - 19.8.1972)*